

Kaygılı Bir Mütefekkir: Şaban Teoman Duralı

GÜNGÖR GÖÇER

Şaban Teoman Duralı Avşar kökenli bir aileye mensup olarak 1947 yılında Zonguldak Kozlu'da dünyaya gelmiştir. Dedesi Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde (Selanik) Langaza, İstanbul, Şam, Maraş, Kütahya gibi şehirlerde ağır ceza reisliği yapmış Şaban Efendi'dir. Duralı'nın babası Sabih Duralı babasının işi gereği gittiği değişik şehirlerde eğitim hayatını sürdürmüş hatta Maraş'ta buldukları yıllarda Ermeni okuluna dahi devam etmiş ve nihayetinde lise eğitimini Kütahya'da tamamlamıştır.

Sabih Bey Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan modernleşme çalışmalarının bir sonucu olarak devlet tarafından Almanya'ya mühendislik eğitimi almak için gönderilmiştir. Mühendislik eğitiminden sonra Berlin'e geçerek orada da yüksek mühendislik eğitimini tamamlamıştır. Eğitimi sırasında Almanya'da Hilde Hanım'la evlenen Sabih Bey 1934'te yüksek elektrik mühendisi olarak Türkiye'ye döner. Sabih Bey'in kendisi gibi eğitim almak için Almanya'ya giden bazı arkadaşları ise 1933'te iktidara gelen Hitler döneminde kurulan Waffen SS birliklerine katılarak Almanya'da kalırlar. Sabih Bey ise eşi Alman olmasına rağmen

böyle bir tercihte bulunmayarak ülkesine döner.

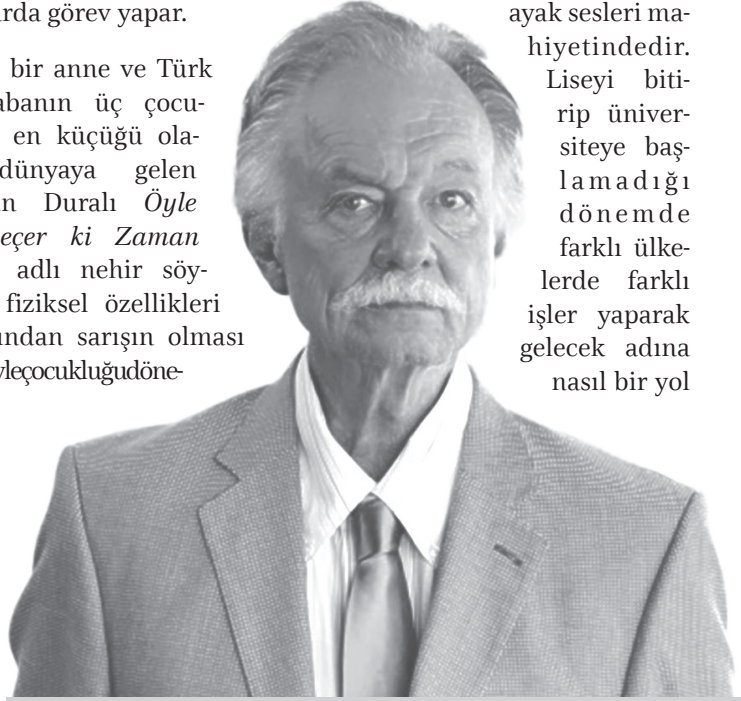
Teoman Duralı'nın babası Türkiye'ye döndükten sonra Kayseri uçak fabrikasında çalışmaya başlar. Bundan sonra özellikle Almanca bilmesinin de etkisiyle Genelkurmay Başkanlığı'nda ve Kırıkkale silah fabrikasında çalışır. Kırıkkale'de çalıştığı dönemde babasına Almanya'dayken hediye edilen Walther tabancası örnek alınarak silahın aynısı fabrikada üretilmeye başlanır. Daha sonra Zonguldak'ta elektrik üretim tesislerinde ve çeşitli barajlarda görev yapar.

Alman bir anne ve Türk bir babanın üç çocuğunun en küçüğü olarak dünyaya gelen Teoman Duralı *Öyle Bir Geçer ki Zaman* (2020) adlı nehir söyleşide fiziksel özellikleri bakımından sarışın olması nedeniyle çocukluğunda

minde akranlarının kendisiyle sürekli dalga geçtiklerini ve bu nedenle de çocukluğunda bunun sıkıntısını çok çektiğini belirtmektedir.

Teoman Duralı'nın hayatına baktığımızda üniversite eğitimi ile birlikte önemli bir değişim başladığını hatta doktora teziyle birlikte bu değişikliğin gözle görülür hâle geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Duralı'nın daha küçük yaşta bir arkadaşı ile birlikte Afrika'ya gitmek için başarısız bir girişimde bulunması ilerleyen dönemlerde

yaşayacaklarının ayak sesleri mahiyetindedir. Liseyi bitirip üniversiteye başlama adığı dönemde farklı ülkelerde farklı işler yaparak gelecek adına nasıl bir yol

tutturması gerektiği ile ilgili bir arayış dönemine girmiştir. Bu dönemi Duralı'nın "hercailik dönemi" diye isimlendirebiliriz. Fabrika işçiliği, doklar, tercüman olarak bir gemide çalışmak, asma bahçelerinde tarım işçiliği yapmak hercailik dönemine dair ilk akla gelenlerdir. Hatta üniversitede okurken Fransa'da asma bahçelerinde tanıştığı Pierret'in yanına gitmeye karar verip Beyazıt'tan Laleli'ye geldiğinde karar değiştirip ertesi gün Tebriz'e gitmesi ardından Afganistan'da ölümle burun buruna gelmenin etkisiyle müslüman olmaya ve evlenmeye karar vermesi aslında hep arayış içinde olduğunun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu arayışların ve hercailiğin ulaşacağı son durak olarak karşımıza biyoloji ve felsefe bölümlerine kaydolması çıkar. Bu tercihi de aile içerisinde küçük çaplı bir krize dönüşür ki babası tercihine karşı çıkarak "Bu milletin tefekkürü mü var da sen en üst katına çıkmaya hevesleniyorsun?" der. Ama bu durum Duralı'yı yıldırmaz.

DAYISI ÇERKES HASAN AMCA'NIN ETKİSİ

Teoman Duralı'nın büyük dayısı Çerkes Hasan Amca'dır. Kendisi 11-12 yaşlarında II. Abdülhamid'in Cuma namazı çıkışında "Padişahım çok yaşa!" diye bağırır. Padişah sesi fark edince çocuğun kim olduğu tetkik edilip ertesi gün annesi saraya çağrılır. Hasan Amca'nın babası Plevne gazisi olduğu için Padişah eğitimini üstlenir ve Hasan Amca'nın annesinin isteği ile Kuleli'de askerî eğitim alır. İlerleyen yıllarda Hasan

Amca Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne muhalif isimlerden birisi olarak karşımıza çıkar. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni devirmek için 1913'te Prens Sabahattin ve birkaç isim hükümet darbesi planlayıp Hasan Amca'ya Enver Paşa'yı öldürme görevi verirler. Ancak Hasan Amca dürbünlü tüfekle Enver Paşa'yı arabadan inerken vurmaya hazırlanırken vurmaya kıyamaz. Daha sonra tutuklanıp yargılanır ve idama mahkûm edilmesine rağmen affı şahane ile Bodrum'a, oradan da Sinop'a sürülür.

Hasan Amca'nın geçmişinden gelen bu siyasi eğilim onun vasıtasıyla Sabih Bey'in hanesine de taşınmıştır. Aile içinde yaşanan siyasi temayülün bir sonucu olarak Teoman Duralı daha çocuk yaşlarda dönemin birçok önemli ismini tanıma ve sohbetlerinde bulunma şansını yakalamıştır. Samet Ağaoğlu, Sabati Ataman, Cevat Şakir Kabaağaç, Refi Cevad Ulunay, Burhan Felek, Ahmet Emin Yalman, Kemal Tahir, Aziz Nesin, Mümtaz Soysal, Ara Güler, Coşkun Aral bu çerçevede ilk akla gelenlerdir. Bu insanları hangi ortamda tanıdığını şöyle anlatmaktadır: "İlk gençlik yıllarımda hep bu insanların konuştuklarına, söylediklerine kulak misafiri oldum. Evler büyük değildi. Mesela Ankara'da hepimiz aynı odada otururduk. Hele kışın dışarı buz keserken eksi bilmem kaçlarda. Bunlar rakı masasına oturur, orada siyasi dedikodularını eder, ben de bir köşede sözüm ona ders çalışırdım."

Teoman Duralı tanık olduğu sohbetlerden ve aile içerisindeki eğilimlerden hareketle Osmanlı Devleti'nin ortadan kalkması ve

Teoman Duralı'ya göre İngiliz-Yahudi medeniyetinin ana dayanağı mali sermayeciliktir. Mali sermayeciliğin iki uzantısı vardır: Sömürgecilik ve bunun evrensel tezahürü olan emperyalizm. Emperyalizm de iki yoldan gerçekleştirilir: Kültürel ve askerî.

yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra 1920'li ve 1930'lu yıllarda yaşayan neslin kafalarının çok karışık olduğunu iddia ederek bu dönem de bir tutarlılığın olmadığına söyle dikkat çeker: "Dayım dâhil bütün o nesil öyleydi. O tutarlılıkta çok az adam yaşamıştır. Babam ömür boyu eski yazıyla yazmıştır. Aynı zamanda Latin alfabesine geçilmesini de onaylamış ve desteklemiştir. Osmanlı Türk kültürünün ölçüleriyle yetişmiş bir insan ama Avrupa medeniyetinin değerlerine çok düşkündü."

YABANCI DİLE DÜŞKÜNLÜĞÜ

Teoman Duralı daha küçük yaşlardan itibaren anadili olarak Almancayla tanışır. İlk başlarda kendisinin sarışın olmasından dolayı özellikle arkadaşlarının dalga geçmelerinin de etkisiyle Almancaya karşı olumsuz bir yaklaşım sergiler. Ancak ilerleyen yıllarda bu dili iyi bir şekilde öğrenir. Duralı'nın hayatı babasının Demokrat Parti'den milletvekili seçilip Ankara'ya

taşınmalarıyla birlikte kökten değişir ki “cennet hayatı biter ve Ankara denilen cehenneme gelirler.”

Teoman Duralı'nın ne Zonguldak'ta ne de Ankara'da eğitim hayatı hiç de iyi gitmez. Neredeyse her sene ikmale kalarak sınıfları zar zor geçer. Konu komşu karne sohbeti yapmasın diye annesi karne zamanlarında mahalleye çıkamaz olur. Hatta babası artık pes ederek oğlunu meslek lisesine almaya karar verir ancak devam ettiği okulun müdür yardımcısı olan coğrafya öğretmeni meslek lisesine naklolanmasına izin vermez. Duralı 20 yaşında liseden mezun olunca babası yüz lira vererek üniversite sınavlarına girsin diye İstanbul'a gönderir. Ancak Duralı'nın arkadaşları sen liseyi zor bitirdin sınavı kazanamazsın, kazansan da okuyamazsın deyince parayı bir güzel 'ezerler'.

Teoman Duralı'nın okul hayatındaki bu sıkıntılara karşılık dil alanındaki yeteneği daha ortaokuldan itibaren kendini göstermeye başlar. Ankara'ya gelen Belçikalı öğrencilerin etkisiyle Flamanca'ya merak saran Duralı kısa sürede bu dili öğrendiği gibi Hollanda ve Belçika'ya giden Türk işçilerin dava dosyalarını tercüme ederek para kazanmaya dahi başlar. Lisede bir merak duymaya başladığı Latinceyi bir papazdan kurs alarak öğrenmeye karar verir. Bundan sonra dil konusunda dur durak dinlemeyen Duralı Fransızca, İtalyanca, Danca, Arapça, Malayca, Farsça, Yunanca, Portekizce gibi birçok dili öğrenir.

TEOMAN DURALI VE YERLİLİK

Teoman Duralı'nın babası yurt dışında eğitim almanın ve yabancı dil bilmenin verdiği avantajlar nedeniyle özellikle Almanya'ya gelmesi konusunda sık sık teklif alan birisidir. Aynı zamanda eşi Hilde Hanım'ında Alman olduğu düşünülürken bu teklifler daha farklı bir anlam kazanır ancak Sabih Bey bu teklifleri hiçbir zaman kabul etmez. “Burası yurdum, beni yediren, yetiştiren devlet ve millete borçluyum!” diyerek düşüncesini ortaya koyar. Bu anlayış sadece Sabih Bey'de değil ailenin diğer fertlerinde de karşımıza çıkar ki Teoman Duralı bu duruşu “biz baştan ayağa devletçiyiz” diyerek açıklar.

12 Mart Darbesi sonrası Teoman Duralı'nın kadrosu iptal edilir. Bu sırada doktora tezinin özetini Kanada'nın Quebec eyaletindeki Trois-Rivieres Üniversitesi'ne gönderir. Tez beğenilir ve Quebec'e davet edilir. O bölgede Fransızca konuşulduğu için bu teklif karısının da çok hoşuna gider. Teoman Duralı teklifi babasına anlattığındaysa aldığı cevap şöyledir: “Şöyle yan gözle baktı, 'buranın ekmeğini yedin, ilkokul birinci sınıftan bugüne değin bütün tahsilini burada gördün; şu fakir fukara millete kaç mâl oldun haberin var mı? Onlarsa hazır konacak, tek kuruş harcamadan olmuş bitmiş birini işlerine koşacaklar, tam işte kapitalist sömürü kafası; sense yediğin ekmeğe tüküreceksin öylemi!” Babasının bu sözleri Teoman Duralı'yı mahveder. “Şapşalın teki olduğumdan kalkıp 'bana ne' demedim. Öyle aşıkâr milliyetçiliği yoktu. Daha doğrusu lafla peynir gemisini

yürütenlerden değildi.” Babasının o zamanlar ortaya koyduğu tavrı çok sonraları anladığını söyleyen Teoman Duralı “Onun bana bilmece gibi gelen tavırlarını, tutumlarını, görüşleri ile düşüncelerini şu aşamada anlıyorum. Şıp demiş burnundan düşmüşüm. Milliyetçiliğim içinde doğduğum, içinden yetiştiğim şu millete kayıtsız şartsız hizmet kavrayışına dayanıyor.”

Teoman Duralı ülkenin yetişmiş siyasetçisi, eğitimcisi, sanatçısı, edebiyatçısı velhasıl kalburüstü birçok farklı kesiminin içinde yetiştiği topluma olan yabancılığına da yerlilik ve millilik bağlamında dikkat çekmekteydi. 1983'te Elazığ'da görev yaparken şehre gelen Erdal İnönü'yle konuşmasının sonrasında eski hocası ile görüşürler. Erdal İnönü Teoman Duralı'yı görünce çok sevinir ve “gel beni bırakma” der. Sonra Gakkoşların hazırladığı yer sofrasında yemeğe otururlar. Bu sırada Erdal Bey'e sahip çıkmaya çalıştığını, yer sofrasında yemek yemeye yabancı olduğunu ve hatta ömründe hiç böyle bir olayla karşılaşmadığını dikkat çekerek sözlerine şöyle devam eder: “Bu manzaraları tanyorum, yabancılığımı da anlıyorum. Ayrıca diğerlerinin bu yabancılığı anlamamasını da anlıyorum.”

Buna rağmen Teoman Duralı, Hikmet Kıvılcımlı gibi yerli isimlere de dikkat çekmeyi ihmal etmemiştir. Kıvılcımlı'nın evine gelirken ayakkabısını çıkarmayanları dövdüğünü “Bura gâvur evi değil, namaz kılınan yere pabuçla girilmez” dediğine değinerek yerlilik kavramının

ideolojik bir mesele olmadığını, kendisinin de ilgilendiğinin bu olduğunu ortaya koymuştur.

Teoman Duralı'nın "biz baştan ayağa devletçiyiz" sözünün doğruluğunun bir kanıtı da oğlu Deniz'in Fransa'da doktorasını bitirdikten sonra orada kalma şansı olmasına rağmen ülkesine geri dönüp mesleğini ülkesinin hizmetine sunmasıdır.

TEOMAN DURALI'NIN DÜŞÜNSEL YAPISI

Teoman Duralı kendisi ile ilgili olarak var olan ilgi ve iltifatlar konusunda oldukça eleştirel bir bakışa sahiptir. Zira ona göre var olan ilgi ve iltifatın temelinde olması gereken anlayışı şöyle açıklıyor: "Filozofun kaç lisan bildiği, annesinin Alman olduğu, eşinin Fransız olduğuysa kat edilecek daha çok uzun yolumuzun olduğunu belirtmek isterim. Esas iltifatın bir mütefekkirin kaygısına, eserlerine, eserlerindeki düşüncelerin dehlizlerine yapılması zaruridir, daha ahlaklı bir tavırdır. Fikir haysiyetine yakışan budur." Bu nedenle de "bakış açımızı değiştirmemiz elzemdir. Sadece magazinsel şeylere dikkat kesilmek; esas itibarıyla konuşulması, üzerinde düşünülmesi gerekenleri kendi cephesine gömmek demektir. Buysa zulümlerin en büyüklereindir. Soru/n da yanıt da ortadadır. Ortada olmayan, kaygılı insanlardır."

Teoman Duralı bu çerçevede kendisine karşı olan ilginin düşünsel çerçeve yerine magazinel bir merak kaymasından rahatsızlık duymaktadır. Bunun da ona göre en önemli nedeni kaygı sahibi insanların

olmayışı veya azlığıdır. Çünkü o taşıdığı kaygılar nedeni ile mücadele etmektedir. Bu düşüncesini şöyle ifade eder: "Varoluşunun sebep-i hikmeti dünyanın girmiş olduğu derin bunalımın bende yarattığı kaygıdır. Kaygıyı giderecek tedbirlerin felsefe tarafından alınması gerektiğine inanıyorum."

Teoman Duralı ortaya koyduğu düşüncelerde özellikle Batı'ya ve ona kaynaklık eden İngiliz-Yahudi medeniyetinin ortaya koyduğu gelişme ile tüm dünya da kurduğu tahakküm anlayışına karşı çıkmaktadır. Ona göre İngiliz-Yahudi medeniyetinin ana dayanağı mali sermayeciliktir. Mali sermayeciliğin iki uzantısı vardır: Sömürgecilik ve bunun evrensel tezahürü olan emperyalizm. Emperyalizm de iki yoldan gerçekleştirilir: Kültürel ve askerî. Önce kültürle girer, zemini hazırlar ve onun üzerine askerî harekâtı yapar. Mesela "Hindistan'a ilk önce East India Company gidiyor, ardından İngilizler çıkarma yapıyor."

Teoman Duralı'ya göre bu tahakkümü kırabilecek en önemli medeniyet İslâm'dır. Peki, neden İslâm var olan bu tahakkümü kırabilecek en önemli rakiptir? Duralı bu soruya şöyle cevap verir: "Günümüz medeniyeti, mali sermayecilik esasına dayanmaktadır ve mali sermayecilik tarihte bir aykırılıktır. Bireyciliği pompalar. Oysa İslâm medeniyeti toplumdur, paylaşımcıdır. Toplumculuk, büyük bir güçtür. Biz birbirimizden kuvvet alıyoruz fakat bölündükçe o kuvvet ortadan kalkıyor ve bize ne yedirilirse onu alıyoruz."

Teoman Duralı'ya göre İngiliz-Yahudi medeniyetinin en fazla korktuğu şeylerden biri "başkaldıran insandır." Bu çerçevede İslâm ise insanlara zulüm ve haksızlık karşısında susmamasını, yapılan haksızlıklara göz yumulmamasını emretmektedir. İşte İslâm'ın ortaya koyduğu bu başkaldırı iradesi İslâm düşmanlığının en önemli sebebidir.

NETİCE

Teoman Duralı içinde yaşadığımız dünyada insanların karşılaştığı sorunları ve bu sorunların çözüm yollarını felsefi temeller üzerine inşa etmek için uğraşan ve kaygılanan bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunsallar karşısında farklı birçok çözüm yolu ortaya koyulmasına rağmen Duralı bu noktada içinde bulunduğu toplumun özelliklerini ve inandığı dinin yani İslâm'ın ortaya koyduğu ahlaki özü yaşadığımız sorunların çözümünü sağlayacak en önemli dayanaklar olarak ortaya koyması bakımından dikkate değer bir yaklaşım sergilemektedir.

Teoman Duralı Hoca'nın birçok yabancı dili bilmesi gençliğinde birçok farklı ülkeyi, milleti ve kültürü tanınmasının onun ilerleyen dönemlerdeki çalışmalarına doğrudan kaynaklık ettiğini iddia etmek abartılı bir yaklaşım olmayacaktır. Ama tüm bunların ötesinde o taşıdığı kaygı nedeniyle etrafını incelemiş, sorunları görmüş ve çözüm yolları ortaya koymaya çalışmıştır. Onun bu çabası hac yolunda bir karınca misali yoğun bir çabayı ve kaygıyı simgelemesi bakımından değerlidir.